

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№1

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, yanvar.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

INSON KAPITALINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	52
Dilnoza Ruziqulova Xoliqovna	
MAHALLIY BUDJET DAROMADLAR BAZASINI BAHOLASH SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH.....	56
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich	
INNOVATSION IQTISODIYOTDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA XALQARO TAJRIBA	60
Maksumova Umidaxon Sadikjonovna	
ОЛИГОПОЛИЯ И ТЕОРИЯ ИГР	64
Камилова Наргиза Абдукаххоровна, Наимов Самандар Раджабович	
ЦИФРОВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ НА ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОМ ТРАНСПОРТЕ: НОВАЯ ЭРА ЭФФЕКТИВНОСТИ	67
Каракулов Фарход Зайпудинович	
MEVA-SABZAVOTCHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHİYATINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINING INNOVATSION YECHIMLARI	72
Ergashev Jamshid Axmadaliyevich	
MOLIYAVIY AKTIVLARNING IQTISODIY MOHIYATI VA TIJORAT BANKLARIDA ULARNING SIFAT MEZONLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	77
Iskandarova Munisa Hasan qizi	
MOLIYAVIY RISKLARNI BOSHQARISHDA SUN'IY INTELLEKTNI QO'LLASH IMKONIYATLARI	82
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich, To'xtayev Kamol Po'latovich	
MARKETING VA BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA TAYYOR KIYIMLARNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	87
Bababekova Gulchexra Baxtiyarovna	
NAMANGAN VILOYATI QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA MODERNIZATSIYA JARAYONLARIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING IQTISODIY AHAMIYATI	93
Odilova Malika Abdushukur qizi	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	98
Toshtemirov Xojakbar Qahramon o'g'li	
ТУРИЗМ КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ	103
Артикова Шохида Ильясовна	
MINTAQALARDA OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARI INNOVATSION SALOHİYATINI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	107
Dadamirzayev Muzaffar Xabibullayevich	
THEORETICAL ASPECTS OF SERVICES IN THE CONTEXT OF UZBEKISTAN'S ECONOMIC TRANSFORMATION	114
Umidjon Normurodov, Qodirov Yusufbek Suyunbek ugli	
РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ ОБУВНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ МАРКЕТИНГОВЫХ ИННОВАЦИЙ	120
Расулов Нозимжон Набиджонович	
QISHLOQ XO'JALIGI SOHASIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNING JORIY QILINISHI VA UNI OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI.....	125
Saburov Jumanazar Saliyevich	
KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI VA ICHKI BOZORNI KENGAYTIRISH IMKONIYATLARI	129
Mayliyeva Sadoqat Safayozovna	
ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ТРАНСПОРТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В УСТОЙЧИВОМ РАЗВИТИИ УЗБЕКИСТАНА.....	134
Убайдуллаев Худоёр Бахтиёр угли	

MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARI SALOHİYATIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI	141
Xayitov Rustam Burxonovich	
BARQAROR MOLIYALASHTIRISH KONSEPSIYASIGA MUVOFIQ "YASHIL" INVESTITSİYALARNI RIVOJLANTIRISH.....	146
Abduraxmonov Alimardon Sodiқ o'g'li	
BANK XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETINGDAN FOYDALANISH.....	151
Dushamov Maxmudjon Maksudbekovich	
HUDUDLARDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI VA ISTIQBOLLARI	159
Ibodova Dilsora Ibodovna	
INVESTITION PORTFELLARNI SHAKLLANTIRISH, BAHOLASH VA BOSHQARISH.....	165
Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Abdullaeva Shohista	
KICHIK XIZMATLAR FAOLIYATINI RASMIYLASHTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGI KO'RSATKICHLARINI OSHIRISH.....	170
Xalimbetov Farxad Bagibekovich	
MONOPOLIYAGA QARSHI BOSHQARUV TIZIMINI RIVOJLANTIRISH: XORIJIY TAJRIBA VA MILLIY YONDASHUVLAR.....	173
Akbarov Jasur Ikromjon o'g'li	
СТАТИСТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ДИНАМИКИ И СЕЗОННОСТИ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	179
Салиходжаева Умида Абдуакбар кизи	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDAGI TALABNI PROGNOZLASHNING CHAKANA MARKETING INNOVATSİYASINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI ROLI.....	186
Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi	
TEMIR YO'L YO'LOVCHI TASHISH KORXONALARI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH MODELLARI	200
Eshboyev Ulug'bek Farxodovich	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIYAVIY HISOBOT VA AUDIT METOLOGİYASINI TAKOMILASHTIRISH	205
Zufarova Zilola Raxim qizi	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN RISKLARNI BOSHQARISH MEXANIZMIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNING EKONOMETRIK TAHLILLARI	216
Rahmonqulov Temirbek Eshmamatovich	
MULKIY SOLIQLARNING MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI TA'SIRINI BAHOLASH.....	222
Aliyarov Olim Abdug'aparovich	
AVTOMOBIL SANOATIDA MAHSULOT BILAN BOG'LIQ XIZMATLAR TASNIFI.....	231
Saidov Dilshodbek Razzakovich	
UY-JOY FONDINI SAMARALI TASHKIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJIY TAJRIBALARI.....	236
Otajonov Tohirjon Xo'janazar o'g'li	
TURIZMNI IQTISODIYOTDA TO'G'RIDAN TO'G'RI TA'SIRINI STATISTIK TADQIQOTI.....	241
Jumanova Zilola Tuychiyevna	
RIVOJLANGAN DAVLATLAR BANK EKOTIZIMLARI VA O'ZBEKISTON BANK EKOTIZIMLARINING RIVOJLANISHI VA QIYOSIY TAHLILI	248
X.R. Aliyev	
O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM TIZIMI UCHUN DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI ASOSIDA BOSHQARUV METODOLOGİYASINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	254
Abdullayev Javohir Abdumalik o'g'li	
OROL BO'YI MINTAQASIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI INNOVATSION BOSHQARISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	259
Umarova Xusnora Dilmurod qizi	

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ISHCHI KUCHIDAN SAMARALI FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	264
Xolmurotov Salimbek Eshbekovich	
INNOVATSION KLASTERLARNI TASHKIL ETISH VA RIVOJLANTIRISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMI	269
Quliyev Begimqul Melikovich	
ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ	276
Ахмедов Самандар Сайфуллоевич	
АГРОЭКОТУРИЗМ КАК НАПРАВЛЕНИЕ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ УЗБЕКИСТАНА	281
Хайдаров Ойбек Зоирович	
THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON SERVICE QUALITY AND CUSTOMER SATISFACTION IN THE HOUSEHOLD SERVICE SECTOR: EMPIRICAL EVIDENCE FROM SAMARKAND REGION	287
Pardayev Sherzod Xolmurodovich, Yuldosheva Zulfizar Sayfullayevna	
DEVELOPMENT OF INTERACTIVE MODELING METHODS FOR THE SYNTHESIS OF INTELLIGENT CONTROL SYSTEMS FOR TECHNICAL OBJECTS IN THE DIGITAL ECONOMY	293
Mamutova Aygul Kalmurzaevna	
TIJORAT BANKLARIDA INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISH MASALALARI	298
Abdurazakova Nasiba Sultanovna	
YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA SOLIQ MA'MURIYATCHILIGI TRANSFORMATSIYASI VA UNING MOLIYAVIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI	303
Tashmuxeimova Yayra Atxamovna	
ZAMONAVIY AXBOROT TIZIMLARI ORQALI SOLIQ QARZDORLIGINI UNDIRISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL	308
Maxmadustov Jalol Maxmadustovich	
TA'LIM MIGRATSIYASI VA INTEGRATSIIYA KO'RSATKICHLARINI STATISTIK TAHLILI: YEVROPA ITTIFOQI (SIRIUS) TAJRIBASI VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI	314
Abdullayeva Gulhayot Shuhratovna	
HUDUDIIY SANOAT KORXONALARI FAOLIYATINI KO'P OMILLI STATISTIK TAHLIL ETISHDAGI ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR VA ULARDAN FOYDALANISH YO'LLARI	319
Tag'oyev Feruz Yorqulovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ORQALI HUDUDIIY INVESTITSIYA MUHITINI TAKOMILLASHTIRISH: QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA TAHLIL VA TAVSIYALAR	326
Egamberdiev Abbasxon Sherali o'g'li	
KICHIK BIZNESDA INNOVATSION FAOLIYATNI TASHKIL ETISH VA RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARI	331
Nurullayev Baxrom Botirovich	
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISH	337
Ne'matova Mavsuma	
ZAMONAVIY IQTISODIYOTDA ISLOMIY MOLIYA VA NOBANK KREDIT TASHKILOTLARIDA STRATEGIK BOSHQARUVNING NAZARIY ASOSLARI	341
Galatov Abbas Alibekovich, Xalilov Nurullo Xamidillayevich	
IQTISODIY FAOLLIKNI OSHIRISHGA QARATILGAN DAVLAT FISKAL SIYOSATI HOLATI TAHLILI	346
Xudayberginova Nigora Turgunbayevna	
MEHNATGA HAQ TO'LAHNING MOHIYATI VA ULARNI HISOBGA OLIHNING ASOSIY VAZIFALARI	356
Anvar Raximov Maxmarasulovich	
"CRADLE TO CRADLE" VA "CRADLE TO GRAVE" KONSEPSIYALARINING UMUMIY VA XUSUSIY JIHATLARI	360
Sodikov Zokir Rustamovich	
MINTAQADA PARRANDACHILIK SANOATINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	366
Qarshiyev Obidjon Egamberdiyevich	

AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING BARQAROR RIVOJLANISH STRATEGIYALARI VA MINTAQA IQTISODIYOTIGA TA'SIRI: KEYNESIAN YONDASHUV NUQTAI NAZARIDAN.....	370
Shermatov G'ofurjon G'ulamovich	
QURILISH KORXONALARIDA INQIROZGA QARSHI BOSHQARUVNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI (ROSSIYA TAJRIBASI)	377
O'rinboyev Doniyorjon Baxtiyorjon o'g'li	
RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA YASHIL XIZMATLAR SEKTORINING TRANSFORMATSIYASI.....	385
Aliqulova Laylo Ziyadin qizi	
VIRTUAL TA'LIM MUHITI ORQALI TALABALARNING MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI.....	390
Bozorova Muazzam Hamid qizi, Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi	
MINTAQA IQTISODIYOTIDA TRANSPORT INFRATUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH KO'RSATKICHLARINI EKONOMETRIK MODELASHTIRISH VA PROGNOZLASHTIRISH	395
Qo'ziyboyev Umarbek Ulug'bekovich	
ОЦЕНКА СТОИМОСТИ И РИСКОВ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ (FDI)	400
Бахтиярова Дильноза Мадминджановна	
XIZMAT KO'RSATISH TARMOQLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA MONOPOLIYAGA QARSHI NAZORATNING AHAMIYATI.....	407
Bekbutayev Nodirjon Fayzullayevich	
O'ZBEKISTONDA INTEGRATSIYALASHGAN YASHIL MOLİYALASHTIRISH ARHITEKTURASI: KONSEPTUAL MODEL VA AMALIY TAKLIFLAR.....	412
Quliyev Ulug'bek Mirzayevich	
BANK TIZIMI FAOLIYATI MISOLIDA MOLİYAVIY ISLOHOTLAR SHAROITIDA KORXONALAR LIKVIDLIGINI OSHIRISH MASALALARI.....	419
Iminova Nurjahan Qodirjon qizi, Karimov Sardorbek Shuxratjon o'g'li	
BOJXONA HUDUDIDA QAYTA ISHLASH BOJXONA REJIMINING SANOAT RIVOJI VA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDAGI O'RNI	423
Baxtiyor Abduganiyev, Nodira Saidbaxromova	
СТРАТЕГИЧЕСКАЯ РОЛЬ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В СТАНОВЛЕНИИ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ И ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	427
Li Kristina Alekseyevna, Элназарова Шарифа Исроиловна, Эшпулатов Достонбек Боходир огли	
TOVAR-XOMASHYO BIRJASIDA SAVDO TURLARINING SHAKLLANISHI VA ULARNING BOZOR SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	432
Xudayberdiyev Kamoliddin Ustemirovich	
THE ROLE OF CORPORATE STRUCTURES IN THE DEVELOPMENT OF GLOBAL FINANCIAL RELATIONS.....	438
Kurbaniyazov Shakhzodbek Karimovich	
BANKLARNI MODERNIZATSIYA VA TRANSFORMATSIYA QILISH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASH SAMARADORLIGINI TA'MINLASH VA UNI OSHIRISHNING ASOSIY YO'LLARI	442
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
KICHIK BIZNESDA RAQAMLI MARKETING: O'ZBEKISTON SHAROITIDA SAMARADORLIK VA INTEGRATSIYA MODELLARI	446
Kamilov Farxod Shamilevich	
TASHQI SAVDODA EKSPORTNING MAKROIQTISODIY AHAMIYATI	453
Abdivaliyev Shahzodbek Xayrullayevich, Mutalov Sultonbek Abduraim o'g'li, Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Ubaydullayeva Gulchexra Erkabayevna, Aipova Iroda Ikramovna	
РАЗВИТИЕ АСПЕКТОВ МАРКЕТИНГА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ СПОРТИВНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ.....	459
Юсупов Махамадамин, Закирова Умида Махамадаминовна	
LIZING OLUVCHI KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA YURITILISHI	462
Sadritdinov Baxodir	

YASHIL IQTISODIYOT VA KICHIK BIZNES RIVOJLANISHINING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI	467
Isroilov Dilshodbek Rustamovich	
TEXNOLOGIK RESURSLARNI BOSHQARISHDA STRATEGIYALARDAN FOYDALANISH	474
Kazakov Olim Sabirovich	
OLIY TA'LIM EKSPORT XIZMATLARINING IQTISODIY AHAMIYATI HAMDA ZARURLIGI.....	479
Abdusattarova Dildora Bohodirovna	
SANOAT KORXONASIDA INNOVATSION JARAYONLAR SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISHNING METODIK YONDASHUVLARI.....	485
Kurbanova Shaxnoza Yuldashbayevna	
ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	491
Kafiyev Xojiakbar Xosilbek o'g'li	
BOSHQARUV HISOBINI TASHKIL QILISH YO'NALISHLARI.....	496
Xolmatov Otabek Oybek o'g'li	
INSON KAPITALIGA INVESTITSİYALAR.....	499
Sheraliyeva Saida Azatovna	

INSON KAPITALIGA INVESTITSİYALAR

Sheraliyeva Saida Azatovna

Navoiy davlat universiteti
Iqtisodiyot kafedrası dotsenti

Annotatsiya. Ushbu maqolada inson kapitaliga investitsiya turlarining tasnifi va hayot sikli davomida inson kapitalini rivojlantirishga uzluksiz investitsiyalar jarayoni keltirilgan. Unda iqtisodiy boshqaruvning turli darajalarida inson kapitaliga investitsiyalar bilan shug'ullanuvchi subyektlar va ularning bu faoliyatni qanday amalga oshirishlari aniqlangan.

Kalit so'zlar: inson kapitaliga investitsiya, inson hayot sikli, investitsiya faoliyatining sub'ektlari, inson kapitaliga investitsiya darajalari, investitsiya manbalari va mexanizmlari.

Abstract. This article presents a classification of types of human capital investment and the process of continuous investment in human capital development throughout the life cycle. The actors involved in human capital investment at different levels of economic governance are identified and their respective responsibilities.

Key words: investments in human capital, human life cycle, subjects of investment activities, levels of investments in human capital, sources and mechanisms of investment.

Аннотация. В статье приведена классификация видов инвестиций в человеческий капитал и процесс непрерывного инвестирования в развитие человеческого капитала на протяжении всего жизненного цикла. Выделены субъекты инвестиционной деятельности в человеческом капитале на разных уровнях управления экономикой и ведут их.

Ключевые слова: инвестиции в человеческий капитал, жизненный цикл человека, субъекты инвестиционной деятельности, уровни инвестиции в человеческий капитал, источники и механизмы инвестирования.

KIRISH

Inson kapitaliga investitsiyalar - bu ishchilarning kelajakdagi mehnat unumdorligini oshirish va ham individual kapital egalari, ham butun jamiyat uchun kelajakdagi daromadlarning o'sishiga hissa qo'shish uchun qilingan xarajatlardir. Inson kapitaliga investitsiyalar sog'liqni saqlash, umumiy va ixtisoslashtirilgan ta'lim olish, ish qidirish, ish joyida o'qitish, migratsiya, bolalar tug'ilishi va tarbiyasi, narxlar va ish haqi bo'yicha iqtisodiy jihatdan ahamiyatli ma'lumotlarni qidirish va boshqalar bilan bog'liq xarajatlarni o'z ichiga oladi. Xodim uchun investitsiyalarning iqtisodiy samarasi ularning daromadlarida aks etadi. Kadrlar rivojlanishiga investitsiya kiritadigan kompaniya uchun bu unumdorlikning oshishida aks etadi. Butun jamiyat uchun bu milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini va YaIM o'sishini saqlab qolishda aks etadi.

Mamlakat iqtisodiyotini sifat jihatidan yangi holatga o'tkazish, raqobatbardoshlik, moslashuvchanlik va keyinchalik iqtisodiy o'sishni ta'minlash katta miqdordagi investitsiyalarni talab qiladi. Bugungi kunda eng muhim vazifalardan biri individual salohiyatni rivojlantirishga asoslangan iqtisodiyotni yaratishdir. Bu salohiyat, o'z navbatida, ta'lim, sog'liqni saqlash, axborot va kommunikatsiyalarning, shuningdek, ilmiy va madaniy yutuqlarning mavjudligi va sifatidan kelib chiqadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ilmiy nashrlarda «inson kapitaliga investitsiya» tushunchasi uchun qat'iy protokol mavjud emas. J. Mintzer [1], M. Blaug [2], K. McConnelli va S. Bryu [4], A. Dobrynin va S. Dyatlov [5], J. Kendrick [7], V. Lukashevich [10], I. Ilyinsky [11], L. Thurow [12], V. Gluxov [14], B. Galperin [3], A. Kiryanov [8], A. Koritskiy [9] asarlarida «inson kapitaliga investitsiya»ning asosiy ta'rifini o'rganib chiqib, biz investitsiyalarning bir nechta turlarini va ularning kichik turlarini ajratishimiz mumkin:

1) sog'liqni saqlash xarajatlari:

- kasalliklarning oldini olish;
- tibbiy yordam;
- tibbiy tadqiqotlar.

2) yashash sharoitlari xarajatlari:

- uy-joy sharoitlarini yaxshilash (yashash sharoitlari);

- yashash muhiti uchun ekologik talablarni saqlash va qo'llab-quvvatlash.

3) Madaniy xarajatlar:

- Uy-joy;
- Sog'lom turmush tarzi.

4) Ishchi kuchini optimallashtirish xarajatlari:

- Turli tendentsiyalar va yashash joylaridagi iqtisodiyotning holati haqida ma'lumot;
- Ish o'rinlarini yuqori unumdorlik va mehnat narxlarini (ish haqi, ish haqi) bo'lgan ish o'rinlariga ko'chirish.

5) Xodimlarni rag'batlantirish xarajatlari:

- Insoniy hayrat;

6) Ta'lim xarajatlari:

- Umumiy va ixtisoslashtirilgan (texnik) ta'lim;
- Rasmiy va norasmiy (ta'lim) ta'limi;
- Ishlab chiqarish jarayonida o'qitish va qayta tayyorlash (malaka oshirish).

7) Fan xarajatlari:

- Fundamental va amaliy ilmiy tadqiqotlar.

K. Makkonell va S. Bryuning fikriga ko'ra, inson kapitaliga investitsiya qilish «ishchilarning ko'nikma va qobiliyatlarini, shu bilan birga unumdorligini oshiradigan har qanday harakatdir. Kimningdir unumdorligini oshirishga hissa qo'shadigan xarajatlar investitsiyalar deb hisoblanishi mumkin, chunki xarajatlar kelajakda bu xarajatlar daromad oqimi bilan qayta-qayta qoplanishi kutilgan holda amalga oshiriladi» [4, 171-bet].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada muallif tomonidan ilmiy abstraksiyalash, tizimli tahlil, solishtirish, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Inson kapitalini shakllantirishning markaziy jihatlaridan biri bu tug'ma inson kapitali ongli investitsiyalar natijasida rivojlanadi degan fikrdir. T. Shultsning so'zlariga ko'ra, inson qobiliyatlari «... investitsiya xususiyatlariga ega bo'lgan muayyan faoliyatlar orqali rivojlanadi» [6, 32-bet]. Uning ta'kidlashicha, bunday faoliyatlar qatoriga quyidagilar kiradi: maktab ta'limi, ish joyida o'qitish, sog'liqni saqlash xavfsizligi va boshqalar. Bundan tashqari, u inson kapitaliga investitsiyalar mamlakatning qashshoqligini yengish yo'li ekanligini ta'kidlaydi. Nazariy, amaliy va ilmiy ta'limga investitsiyalar inson bilimlari darajasi va ko'lamini oshiradi, bilimlarni o'zgartirish va rivojlantirishga sezilarli hissa qo'shadi, samarali ijtimoiy-iqtisodiy tizimlarning samaradorligini oshiradi. Axborot, bilim va ko'nikmalar iqtisodiy rivojlanish, raqobatbardoshlik va mehnat bozori samaradorligini belgilovchi omillardir.

Inson kapitaliga investitsiyalar ularni boshqa investitsiya turlaridan ajratib turadigan bir qator xususiyatlarga ega [15, 30-bet].

1. Biror kishiga investitsiyalar kiritilganda, ularning daromadlilik ular mehnatga layoqatli yoshga yetguncha oshadi va keyin keskin pasayadi. Bu shuni anglatadiki, inson kapitaliga investitsiyalarning daromadlilik bevosita insonning ish hayotining davomiyligiga bog'liq. Shuning uchun, inson kapitalini hayotning boshida rivojlantirish foydalidir va investitsiyalar qanchalik erta amalga oshirilsa, ular shuncha tez iqtisodiy foyda keltiradi. Bundan tashqari, uzoq muddatli investitsiyalar sezilarli va uzoq muddatli samara beradi; keyingi investitsiyalar qisqa vaqt ichida daromad keltiradi.

2. Inson kapitali jismoniy va ma'naviy eskirishga uchraydi, ammo foydalanish bilan to'planishi va ko'payishi mumkin. Inson kapitalining eskirishi inson tanasining tabiiy qarishi va bilimning eskirish darajasi yoki olingan ta'limning qiymatining o'zgarishi bilan belgilanadi. Inson kapitali vaqti-vaqti bilan xodimlarni qayta tayyorlash, ish tajribasini to'plash va sog'liqni saqlashni mustahkamlash orqali oshiriladi. Agar bu jarayonlar davom etsa, inson kapitalining sifat va miqdoriy xususiyatlari undan foydalanish natijasida yaxshilanadi va kengayadi. Ta'lim insonning nafaqat ishchi sifatida, balki o'rganuvchi sifatida ham samaradorligini oshiradi, keyingi bilim va ko'nikmalarni egallash jarayonini tezlashtiradi va osonlashtiradi. Biroq, insonning qobiliyatlari va imkoniyatlari cheklangan va qo'shimcha bilim olish vaqt o'tishi bilan ko'proq harakat talab qiladi.

3. Faqatgina odamlarga qilingan investitsiyalar iqtisodiy jihatdan zarur, axloqiy jihatdan oqlangan va madaniyatli, huquqiy jamiyat manfaatlarini nuqtai nazaridan mos keladigan inson kapitaliga investitsiyalar sifatida tan olinishi mumkin.

4. Inson kapitaliga qilingan barcha investitsiyalarni pul bilan baholash mumkin emas. Pul daromadidan tashqari (masalan, yuqori ish haqi), inson bajarilgan ishdan axloqiy qoniqish ham olishi mumkin. Tarixiy, milliy, madaniy xususiyatlar va an'analar odamlarga qilingan investitsiyalarning mohiyati va turlarini belgilaydi. Inson

kapitaliga investitsiyalar ijtimoiy, psixologik va boshqa tashqi ta'sirlarga ega bo'lishi mumkin, bu esa daromadni oshiradi, ammo ularni miqdoriy jihatdan aniqlash qiyin.

5. Inson kapitaliga investitsiyalar bilan bog'liq xavf darajasi investitsiyalar hajmi oshgani sayin ortadi. Jismoniy kapital egasi kabi, shaxs o'z xavfini taqsimlay olmaydi yoki diversifikatsiya qila olmaydi.

6. Kapitalning boshqa shakllariga investitsiyalar bilan solishtirganda, inson kapitaliga investitsiyalar ham shaxs, ham jamiyat nuqtai nazaridan eng foydali hisoblanadi.

Iqtisodiy adabiyotlarda inson kapitaliga investitsiyalarning uchta asosiy turi ajratilgan.

1. Ta'limga sarflanadigan xarajatlar, jumladan, umumiy va ixtisoslashtirilgan, rasmiy va norasmiy ta'lim, insonning bilim, ko'nikma va qobiliyatlarini oshirish, ish joyida o'qitish va boshqalar inson kapitaliga investitsiyalarning asosiy shakli hisoblanadi. Ta'lim va o'qitish insonning bilim va ko'nikmalarini boyitish orqali inson kapitali hajmini oshiradi.

2. Sog'liqni saqlashga sarflanadigan xarajatlar katta ahamiyatga ega. Yaxshi sog'liq kasalliklarning oldini olish, tibbiy yordam, ovqatlanish va yashash sharoitlarini yaxshilashga sarflashni talab qiladi, bu esa umr ko'rish davomiyligini uzaytiradi va ishchilarning qobiliyati va unumdorligini oshiradi.

3. Ishchilar nisbatan past unumdorlikdagi joylardan yuqori unumdorlikdagi joylarga ko'chib o'tadigan harakatchanlikka sarflanadigan xarajatlar inson kapitaliga investitsiyalarning eng kam ko'rinadigan shaklini ifodalaydi, chunki yollangan ishchilar kelajakdagi mehnat xizmatlari oqimini o'z ichiga oladi [4, 171-bet]. Migratsiya xarajatlari va narxlar va daromadlar haqida ma'lumot qidirish harakatchanlikning oshishiga, ishchi kuchining yuqori haq to'lanadigan joylarga ko'chishiga yordam beradi. Bundan tashqari, inson kapitaliga investitsiyalar moddiy va nomoddiyga bo'linadi [16, 63-bet]. Moddiy xarajatlar insonning jismoniy rivojlanishi va o'sishi uchun zarur bo'lgan barcha xarajatlarni (tug'ilish va bolalarni tarbiyalash xarajatlari) o'z ichiga oladi; nomoddiy xarajatlarga umumiy ta'lim va ixtisoslashtirilgan tayyorgarlikning to'plangan xarajatlari, sog'liqni saqlashning ba'zi to'plangan xarajatlari va mehnat harakatchanligi kiradi.

Inson kapitaliga investitsiya manbalari oilaviy, firma, milliy va individual darajadagi investitsiyalar deb hisoblanishi kerak. Hukumatlar davlat mablag'larini ta'limga sarflaydilar, chunki yaxshi ma'lumotli aholi mamlakat rivojlanishini tezlashtirishga yordam beradi. Ish beruvchilar o'z ishchilarining malakasini oshirishga tayyor, chunki ular investitsiyalari o'zini oqlashini va yuqori unumdorlik orqali qo'shimcha foyda olishini kutishadi. Odamlarning o'zlari ko'pincha ta'lim olish uchun nafaqat vaqt, balki pulni ham sarflashga tayyor, chunki ko'pgina mamlakatlarda yaxshiroq ma'lumotli, malakali ishchilar ko'proq pul topishlari mumkin.

Bolalarga investitsiya qilish oila darajasida inson kapitaliga investitsiyalarning asosiy shakli hisoblanadi. Bu investitsiyalar ota-onalarning aniq ehtiyojlarini qondirish va kelajakda bolalardan to'g'ridan-to'g'ri moliyaviy yordam olish shaklida daromad keltiradi. Ota-onalar bolalarning inson kapitalini to'plashda markaziy rol o'ynaydi.

Tashkilotlar inson kapitalini yaratishda muhim rol o'ynaydi. Ularni ushbu kapitalning eng samarali ishlab chiqaruvchilari sifatida ta'riflash mumkin, chunki ular hozirgi ehtiyojlarga javob beradigan xodimlarni o'qitish uchun zarur shart-sharoitlarga ega va ta'lim va o'qitishga investitsiya qilishning eng istiqbolli sohalarini haqida ma'lumotga ega. Xodimlarga investitsiya qilish orqali kompaniyalar o'z ish faoliyatini yaxshilashga, unumdorlikni oshirishga, vaqt yo'qotilishini kamaytirishga va shu bilan raqobatbardoshligini oshirishga intiladilar. Mablag'lar kasbiy tayyorgarlik va qayta tayyorlash kurslariga investitsiya qilinadi va xodimlarning tibbiy davolanish va profilaktika choralari uchun xarajatlari qoplash uchun ishlatiladi. Biroq, kompaniyalar investitsiya foyda keltirgan va ishlab chiqarish rentabelligini oshirgan ekan, investitsiyalarni davom ettiradilar. Bu darajadagi inson kapitaliga investitsiyalar ishlab chiqarish samaradorligini va kompaniyalarning raqobatbardoshligini oshirish vositasidir.

Bizning fikrimizcha, inson kapitaliga investitsiya kiritishning to'rt bosqichi mavjud. Birinchi bosqichda (bola hayotining dastlabki olti-yetti yili) madaniyat poydevori qo'yiladi, atrof-muhit haqidagi bilimlar rivojlanadi va ijtimoiy normalar singdiriladi. Ikkinchi bosqichda (yetti yoshdan o'n yetti yoshgacha, maktabda o'qish davrida) bilim va ko'nikmalar bazasi to'planadi va shaxsiy xususiyatlar aniqlanadi. Aytish mumkinki, birinchi va ikkinchi bosqichlarda inson kapitalining poydevori yaratiladi va keyinchalik kasb egallashda qo'llaniladigan umumiy bilim, ko'nikma va qobiliyatlar rivojlanadi. Bu davrda oiladan tashqari, davlat ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlaridan foydalanishni kafolatlash orqali muhim rol o'ynaydi. Uchinchi bosqichda (kasb-hunar ta'limi davrida) shaxsning ma'lum bir ish joyida ma'lum bir ishni bajarish qobiliyati rivojlanadi, bu esa inson kapitalining to'plangan poydevori va olingan mutaxassislik tufayli mumkin bo'ladi. Bu davrda firmalarning investitsiya faoliyati xodimlarning tajribasi va malakasini oshirishga yordam berish uchun muhimdir. To'rtinchi bosqich (ish hayoti davri) shaxsning inson kapitalining to'planishi va takomillashishi, shuningdek, ishchilarning ko'nikmalarining o'sishi bilan tavsiflanadi. Uchinchi va to'rtinchi bosqichlarda inson kapitalining kengaytirilgan takror ishlab chiqarilishi, asosan intensiv vositalar orqali sodir bo'ladi.

Inson kapitalini ishlab chiqarish va takror ishlab chiqarish bilan bog'liq barcha xarajatlar, oilalar, biznes yoki jamiyat tomonidan amalga oshiriladimi, ham aniq, ham yashirin xarajatlarni o'z ichiga oladi. To'g'ridan-to'g'ri yoki aniq xarajatlarga tadqiqot, sog'liqni saqlash, ta'lim, mobillik va inson kapitalini takror ishlab chiqarishga

bevosita sarflangan xarajatlar kiradi. Yashirin (bilvosita) xarajatlarga inson kapitalini saqlash va to'plashga hissa qo'shadigan barcha xarajatlar kiradi (masalan, atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik muvozanatni saqlashga sarflanadigan xarajatlar sog'liqni saqlash kapitalini saqlashga hissa qo'shadi). Shuningdek, imkoniyat xarajatlari, ya'ni resurslarni muqobil qo'llanilish sohalaridan yo'naltirish yoki ish vaqtini ta'lim yoki bolalarni parvarish qilish bilan almashtirish natijasida yo'qotilgan daromadni, shuningdek, axloqiy xarajatlarni hisobga olish tavsiya etiladi.

Odamlarga investitsiyalarning samaradorligini baholashda, inson kapitaliga investitsiyalarning samaradorligini baholashning asosiy ko'rsatkichi sifatida qaytarish muddatini hisobga olish muhimdir. Bu inson investitsiyalarining uzoq muddatli tabiati bilan bog'liq va samaradorlik koeffitsientlari vaqt jihatini to'liq hisobga olmaydi, chunki uzoq muddatda ham xarajatlar, ham daromadlar chegirilishi kerak. Davr qancha uzoq bo'lsa, noaniqlik shuncha yuqori bo'ladi.

Postindustrial rivojlanishga o'tayotgan yetakchi mamlakatlar amaliyotida tadqiqotchining sifat xususiyatlarini dastlabki baholash, shu jumladan ularning ijodiy salohiyati va ijtimoiy kapitalini aniqlash ayniqsa muhimdir. Innovatsion muhitda ish faoliyatini baholash tamoyillari birinchi navbatda xodimning asosiy funktsiyalarini va ularning foyda va mahsulot sifatiga ta'sirini hisobga oladi. Asosiy funktsiyalar bilan bir qatorda, haqiqiy natijalar va ish faoliyati standartlari o'rtasidagi bog'liqlik, ijodiy muammolarni hal qilish va jarayon uchun javobgarlik darajasi aniqlanadi. Malakali ishchilar toifalari uchun ularning maqsadga erishishdagi shaxsiy hissassi baholanadi. Bu shuni anglatadiki, xodimning shaxsiy hissassi va professionallik, ishlab chiqarish ko'nikmalari, maqsadlar qo'yish qobiliyati va jarayonlarni tahlil qilish kabi individual fazilatlarini ishlab chiqarish natijalarida baholanadi.

Bundan tashqari, tashabbuskorlik, tavakkalchilik va hamkorlik, shuningdek, moslashuvchan fikrlash, innovatsiya, tadbirkorlik va oqilona iqtisodiy xulq-atvor kabi xususiyatlar baholanadi, bular xodimlar uchun talablar bo'lib, bonus koeffitsientlarini hisoblash uchun ishlatiladi. Moddiy kompensatsiya ijodiy faoliyat uchun asosiy rag'bat bo'lib qolmoqda; motivatsiya reproduktiv sharoitlarning mavjudligi, shaxsiy kutganlarning bajarilishi, boshqaruv vakolatlarining kengayishi va foyda taqsimoti bilan sezilarli darajada bog'liq.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ishlab chiqaruvchi kuchlarni rivojlantirish uchun O'zbekistonda daromadlarni taqsimlashni tubdan isloh qilish va iqtisodiy tartibni modernizatsiya qilish zarur. Nafaqat aholi daromadlarini oshirish, balki jamiyatimizning zamonaviy innovatsion rivojlanish yo'lining shubhasiz talabi bo'lgan qulay yashash sharoitlarini yaratish ham zarur. Busiz innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida mehnatning ijodiy tabiatining ustunligini ta'minlash mumkin emas. Innovatsion rivojlanishning asosiy yo'nalishlarini ishlab chiqish inson manfaatlariga to'liq mos kelishi kerak. Bu manfaatlar ham ish haqi, ham mehnat uchun rag'batlantirishda aks ettirilishi kerak. Ushbu bosqichda inson kapitalining sifati zamonaviy jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishining dinamikini belgilaydi. Shuning uchun rivojlangan mamlakatlarda inson kapitaliga investitsiyalar tabiiy va ishlab chiqarilgan kapitalga qaraganda ancha tezroq o'smoqda.

Shuning uchun, inson kapitaliga investitsiyalarni ko'paytirish bo'yicha hukumat siyosatini qayta ko'rib chiqish juda muhimdir.

Bu mehnat unumdorligi va milliy iqtisodiy o'sish kabi ko'plab ko'rsatkichlarda aks etadi. Inson kapitalini rivojlantirishga investitsiya kiritishdagi kamchiliklar investitsiyalarning o'sishi bilan bog'liq muammolarni yumshatishga qaratilgan davlat dasturlari orqali bartaraf etilishi kerak. Inson kapitaliga investitsiya kiritishdan kompaniyalar uchun foyda aniq. Natijada, ishchi kuchi mehnat unumdorligini oshirishga qiziqqan yuqori malakali ishchilardan iborat bo'lib, bu oxir-oqibat nafaqat yakka tartibdagi tadbirkorning, balki sanoatning o'zi rivojlanishiga olib keladi, bu esa nafaqat ishlab chiqarish jarayoniga, balki umuman inson kapitaliga investitsiyalar orqali o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Минсер Дж. Образование, опыт и заработок. - Нью-Йорк, 1975 г. - 369 с.
2. Блауг М. Методология экономической науки или Как объясняют экономисты. Пер. с англ. / Науч. ред. и вступ. ст. БЦ Автономова. - М.: НП «Жур-нал Вопросы экономики», 2004. - 416 с.
3. Гальперин В. М. Микроэкономика. В 2-х томах. / Гальперин В. М., Игнатьев С. М., Моргунов В. И. -СПб.: Экономическая школа, 1999. - 503 с.
4. Макконел К. Р., Брю С. Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика: В 2 т. М.: Республика, 1992. Т. 2. 400 с.
5. Добрынин А.И., Дятлов С.А., Цыренова Е.Д. Человеческий капитал в транзитивной экономике: методы, оперативность, эффективность использования. СПб.: Наука, 1999 - 309 с.
6. Вифлеемский А. Роль образовательного комплекса в постиндустриальном обществе // Вопросы экономики, 2002. - № 8. - С. 115-121.
7. Кендрик Дж. Совокупный капитал США и его менеджеры. - М.: Прогресс, 1978. - 275 с.

8. Кирьянов А.В. Виды инвестиций в человеческий капитал и их эффективность // Экономика России: основные направления появления / Межвуз. сб. науч. трудов, 2006. - Вып.7
9. Корицкий А.В. Введение в влияние человеческого капитала: Учебное пособие - Новосибирск: СибУПК, 2000. - 112 с.
10. И. Лукашевич В.В. Эффективность инвестиций в человеческий капитал// Полиграфист и издатель, 2002. - № 6 - С. 18 - 22.
11. Ильинский И.В. Инвестиции в будущее: образование в инновационном воспроизводстве. - СПб.: Изд. СПбУЭФ, 1996.
12. Тугускина Г. Оценка инвестиций в человеческий капитал // Управление эффективностью персонала. 2009. - №3. - С. 25-32.
13. Туроу Лестер. Будущее капитализма. Как сегодняшняя сила силы строит мир завтрашнего дня. /Пер. с англ. А. И. Федорова. - Новосибирск: Сибирский хронометр, 1999. - 430 с.
14. Экономика и организация управления вузом. Под ред. В.В. Глухова - СПб.: Издательство «Лань», 2001 -544 с.
15. Дятлов С. А. Теория человеческого капитала. СПб.: Изд-во СПбУЭФ, 1996. 141 с.
16. Кендрик Дж. Совокупный капитал США и его формирование. М.: Прогресс, 1978. 275 с.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>